

Gør tanke til handling
VIA University College

Normkritisk evaluerings- kultur i dagtilbud

EN FORSKNINGSBASERET HÅNDBOG TIL PRAKSIS

Marta Padovan-Özdemir & Stine Del Pin Hamilton
2022

Kolofon

1. oplag

Udgivelsestidspunkt

April 2022

Udgiver

Forskningscenter for ledelse,
organisation og samfund,
VIA University College

Layout

Inge Lynggaard Hansen

Billedmateriale

Colourbox

ISBN

978-87-994359-2-0

Støttet af BUPL's Forskningspulje 2019.

Indholdsfortegnelse

STYRK DIT NORMKRITISKE FAGSPROG	6
Mangfoldighed	6
Intersektionalitet	6
Mangfoldighedsneutral eller mangfoldighedssensitiv	6
Ligestilling	9
Forskelsbehandling	9
Normer	10
Pædagogen som normbærer, normbryder og normskaber	12
Normkritik	14
Normkreativitet	14
SÆT I GANG!	16
Start med en norm-mapping	17
Hold øje med normstød	19
Hvem belønnes og hvem sanktioneres?	21
NORMKRITISK EVALUERINGSKULTUR	22
Fokus skaber virkeligheden	22
Værdier sætter retningen	22
Et fælles ansvar	22
Bærende elementer	24
NORMKRITISK OG NORMKREATIVT EVALUERINGSKIT	30
Normkritiske praksisfortællinger	32
Normstød på dagsordenen	36
Normerne på stedet	38
Lommeløg	40
Forældrearrangementets normer og deltagelsesmuligheder	42
Servicetjek	44

Forord

Danske dagtilbud har en særlig forpligtelse til at sikre ligebehandling og ligestilling for alle børn. Med indførelsen af Den styrkede pædagogiske læreplan fra 2018 blev denne pædagogiske forpligtelse tydeliggjort.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn, social og kulturel baggrund (BEK nr. 968 af 28/06/2018, § 3).

Pædagoger skal altså skabe mangfoldige muligheder for børnenes erfarings- og identitetsdannelse.

Samtidig har Den styrkede pædagogiske læreplan (2018) indført krav om udvikling af lokale evalueringskulturer, som bl.a. skal være med til at sikre et systematisk arbejde med læringsmålene og det pædagogiske læringsmiljø.

Spørgsmålet er, hvordan man som pædagog og dagtilbudsleder får skabt en meningsfuld synergi mellem det pædagogiske ligestillings- og mangfoldighedsarbejde og den lokale evalueringskultur. Det giver denne forskningsbaserede håndbog et bud på.

Læs videre, hvis du gerne vil styrke dit normkritiske fagsprog og finde inspiration til at kickstarte jeres systematiske arbejde med ligestilling og mangfoldighed ved hjælp af normkritiske og normkreative evalueringstiltag.

Håndbogen bygger på erfaringer fra et forsknings- og innovationssamarbejde med tre østjyske dagtilbud, der hver især har eksperimenteret med at udvikle lokale normkritiske evalueringskulturer.

Du har nu muligheden for at gøre dem kunsten efter.

God læse- og arbejdslyst!

Styrk dit normkritiske fagsprog

Hvad taler vi egentlig om, når vi siger mangfoldighed og ligestilling? Forskningen viser, at pædagoger og dagtilbudsledere står lidt famlende overfor netop disse begreber (Hamilton & Padovan-Özdemir, 2020). Et mangelfuldt fagsprog gør dig blind for de herskende normer, der sætter den pædagogiske ramme for børnenes erfarings- og identitetsdannelse. Derfor bliver du her hjulpet på vej af en kort indføring i centrale begreber, og hvordan de kommer til udtryk i den pædagogiske praksis.

Mangfoldighed

Begrebet mangfoldighed er en fællesbetegnelse for forskelligheder, der eksisterer i en gruppe af mennesker; det kan fx være i samfundet, i et boligområde eller i en daginstitution.

I en snæver forståelse ser vi mangfoldigheden i form af sociale kategorier som køn, alder, nationalitet, etnicitet, race, hudfarve, handicap, religiøs eller politisk anskuelse, seksualitet og social baggrund (Just & Skovborg, 2008, s. 10). I en bred forståelse ser vi også mangfoldigheden i form af forskelle i personlighed, interesser, behov, kompetencer og livserfaringer (Just & Skovborg, 2008, s. 11).

Hvor den snævre forståelse af mangfoldighed har fokus på at forebygge forskelsbehandling af bestemte grupper af mennesker, der som minoriteter stilles ringere end majoriteten, så har den brede mangfoldighedsforståelse større fokus på ligestilling af det enkelte individ.

Individer vs. grupper

I dansk dagtilbudspædagogik er der en stærk reformpædagogisk tradition for at tage udgangspunkt i barnets individuelle erfaringer og behov (Rasmussen, 2003, s. 15). Danske pædagoger foretrækker derfor at bruge det brede (individorienterede) mangfoldighedsbegreb.

Det skaber en udfordring for ligestillingsarbejdet, idet det brede mangfoldighedsbegreb individualiserer forskelligheden. Pædagogerne bliver altså blinde for, hvordan deres pædagogiske praksis rammer grupper af børn og forældre forskelligt – og i nogle tilfælde ulige (Gilliam & Gulløv, 2017).

Således må pædagoger spørge sig selv, om Veras ikke-deltagelse i pirat-legen skyldes hendes individuelle legeinteresser, eller om hendes mangel på deltagelse i pirat-legen snarere er udtryk for en pædagogisk praksis, der reproducerer kønnede legemønstre, som ikke inviterer Vera til at erfare sig selv på nye måder.

Intersektionalitet

Når du som pædagog forstår og beskriver mangfoldigheden af børn, forældre og personale i dagtilbuddet ved hjælp af sociale kategorier, kan der være en risiko for at essentialisere og generalisere. Dette sker, fx når pædagoger kun ser barnet som dreng på én bestemt måde eller som tyrker på én bestemt måde. Eller at barnet kun forstås som dreng – og ikke som både dreng og tyrker.

Begrebet intersektionalitet kan hjælpe med at nuancere og udfordre den måde, du som pædagog beskriver og forstår et givent barn, så barnet ikke forstås stereotyp og ensidigt.

Intersektionalitet betyder nemlig, at mennesker danner deres identitet gennem en sammenvævning af sociale kategorier og i et socialt spil med hinanden. De sociale kategorier er altså hele tiden til forhandling og ændrer sig over tid og i forskellige sammenhænge (Staunæs & Søndergaard, 2006).

Ved at tænke intersektionelt kan du som pædagog blive opmærksom på, hvordan forskellige sociale kategorier væver sig sammen i et barn og skaber bestemte forventninger til barnets adfærd og udvikling (Christensen, 2018, s. 106).

Tænk på, hvordan kategorien "mellemøstlig" har det med at forstærke forventninger til "drengen" som vild. Eller overvej, hvordan "pige"-kategorien vender en "udadreagerende" adfærd til noget positivt med beskrivelsen "gæv pige".

Mangfoldighedsneutral eller mangfoldighedssensitiv

Det pædagogiske arbejde med mangfoldighed og ligestilling i aktuel dagtilbudspraksis kan opdeles i to former:

Den mangfoldighedsneutrale tilgang, hvor der ikke tages hensyn til forskelle blandt børnene

Den mangfoldighedssensitive tilgang, hvor der tages hensyn til forskelle blandt børnene (Khawaja, 2020, s. 72-73).

Den måde, man som pædagog og dagtilbudsleder forstår mangfoldigheden i dagtilbuddet, giver altså anledning til en række overvejelser over, hvordan man pædagogisk vil arbejde med mangfoldigheden og ligestillingen.

Flertallet af danske dagtilbudsledere (tre ud af fem) beskriver deres pædagogiske arbejde med mangfoldighed i dagtilbuddet som mangfoldighedsneutral (Hamilton & Padovan-Özdemir, 2020, s. 23-25). Dette sker ud fra et menneskesyn om, at alle er lige meget værd uanset baggrund.

En sådan pædagogisk tilgang til mangfoldighed indebærer som oftest, at alle børn behandles ens. Her er argumentet, at hvis der sættes fokus på forskelligheder, så skaber det problemer. Problemet er bare, at når pædagoger behandler alle børn ens, så er det som regel på majoritetens præmisser, hvorfor minoritetsbørn stilles ulige.

Den mangfoldighedssensitive tilgang beror på en forståelse af mangfoldighed som enten en berigelse eller en mangel.

I et berigelsesperspektiv bliver minoriteternes forskelligheder set som en ressource, der skal fremhæves for at anerkende minoritetsbørnene og styrke majoritetsbørnenes demokratiske dannelse.

I et mangelperspektiv er det pædagogiske arbejde fokuseret på at kompensere de børn, der opfattes som negativt forskellige fra normen ved at lave særlige forløb og tiltag som fx sprogstimulering (Hamilton & Padovan-Özdemir, 2020, s. 25-34).

I begge tilfælde er problemet, at mangfoldigheden bliver noget, der kun tilhører dem, der opfattes som forskellige fra majoriteten og de herskende normer.

VÆRD AT OVERVEJE

Hvordan beskriver I jeres børne-, forældre- og personalegruppe?

Hvilke forskelle gør en forskel?

Hvordan arbejder I med mangfoldighed?

Den hudfarvede blyant

Pædagogen Jan beder Muhammed om at række ham den "hudfarvede" blyant. I de fleste tilfælde vil pædagogen uden slette intentioner om forskelsbehandling tænke på den matte lyserøde farve.

Når Jan tænker på den hudfarvede blyant som den matte lyserøde farve, så får Muhammed indirekte at vide, at hans brune hudfarve ikke er den "rigtige" hudfarve. Det stiller ham ulige i forhold til at få sin hudfarve værdsat og anerkendt på lige fod med "hvide" børn.

Så selvom den formelle ligestilling er til stede, kan den reelle ligestilling være vanskelig at opnå i dagtilbud og kræver en bevidst pædagogisk refleksion og indsats.

Ligestilling

Ligestilling handler om, at børnene i dagtilbuddet er stillet lige og har lige muligheder. Dette kan forstås som formelt lige muligheder (Nielsen & Thorbek, 1976).

I Danmark er der formel ligestilling i dagtilbuddet, fordi alle børn har ret til at være i børnehaven uanset fx køn, etnicitet, religion eller social baggrund, og pædagoger må ikke gøre forskel på børn.

Ligestilling kan også forstås om reelt lige muligheder (Nielsen & Thorbek, 1976). Reel ligestilling afhænger af den måde, som ledere og pædagoger indretter det pædagogiske miljø. Alle børn har ret til at erfare sig selv og hinanden på velkendte og nye måder. Dette kan kun lade sig gøre, hvis pædagogerne er opmærksomme på at tilbyde børnene forskellige erfaringsmuligheder.

Ligestilling kan også forstås som faktisk lighed, hvilket ikke blot handler om at give alle børn og forældre lige muligheder, men at være opmærksom på og arbejde for at alle børn og forældre rent faktisk opnår lige resultater.

Ifølge ligebehandlings- og ligestillingslovene skal offentlige institutioner arbejde for ligestilling og ligebehandling i al planlægning og udførelse af arbejdet. Det vil sige, at dagtilbudsledere og pædagoger er særligt forpligtede på proaktivt at fremme ligestilling og ligebehandling af alle børn uanset baggrund.

Forskelsbehandling

Ifølge forskelsbehandlingsloven må der hverken finde direkte eller indirekte forskelsbehandling sted på baggrund af køn, race, hudfarve, seksuel orientering, alder, handicap, religion, politisk anskuelse eller national, social eller etnisk oprindelse.

Ved direkte forskelsbehandling behandles en person på grund af sin baggrund ringere end andre i en tilsvarende situation. Det sker fx, når der gives afslag på en jobansøgning, fordi personen er handicappet.

Ved indirekte forskelsbehandling bliver personer med en bestemt baggrund stillet dårligere end andre personer, uden at det er tydeligt at se hvordan, fordi den pædagogiske praksis umiddelbart ser helt almindelig og neutral ud.

Det sker for eksempel, når en dukkekrog ikke indrettes direkte til piger, men når der i alle handlinger og tale omkring dukkekrogen alligevel indbydes til, at det kun er piger, der skal lege der.

VÆRD AT OVERVEJE

Undersøg situationer, hvor du er kommet til indirekte at forskelsbehandle nogle børn. Er disse situationer en almindelig del af hverdagen?

Hvordan skaber jeres indretning af det pædagogiske miljø reelt lige muligheder for alle børn?

Hvilke dele af det pædagogiske miljø forhindrer nogle børn i at have reelt lige muligheder for at lære, trives og udvikle sig?

Normer

Ethvert samfund og enhver institution har normer for, hvad der anses for passende adfærd (Gilliam & Gulløv, 2017, s. 8). Normer giver sig til udtryk i uskrevne regler og værdier, der angiver grænserne for det normale.

Normer skaber forskelle, som bliver opfattet som henholdsvis passende eller upassende, normale eller unormale.

Normer er altså retningsgivende for, hvad pædagoger forstår som normalt. Det vil sige, hvordan pædagoger vurderer forskellige børns nærhed eller afstand til det normale – fx i måden at gøre sit køn på, måden at udtrykke følelser eller måden at være familie på (Salmson & Ivarsson, 2015, s. 22–23).

I pædagogisk praksis virker normer stærkest gennem pædagogers vurderinger af, om et barn lærer, trives og udvikler sig på normal vis. Men normer præger også den måde, hvorpå pædagoger indretter det pædagogiske miljø, der lægger op til en bestemt adfærd.

I Danmark er de dominerende samfundsnormer karakteriseret ved hvidhed, binært køn, heteroseksualitet, etsprogethed, kristenhed, kernefamilie og den sunde kapable krop (Staunæs & Søndergaard, 2006, s. 45).

Hvis vi tilhører normen, kan den være svær at få øje på, og den kan være svær at diskutere i et kritisk perspektiv, fordi den opleves som det mest naturlige, selvfølgelige og normale (Butler, 2007, s. 78-79).

Fordi normer fungerer som et slags pædagogisk kompas i dagtilbuddet, har du som pædagog en særlig forpligtelse til at undersøge, hvilke normer der er på spil i din pædagogiske praksis, i dine vurderinger og forventninger.

En bevidsthed om normer er en forudsætning for at forstå og udvikle det pædagogiske arbejde med mangfoldighed og ligestilling.

VÆRD AT OVERVEJE

Hvilke normalitetsforståelser arbejder I med i jeres institution?

Hvilke børn, forældre og personaler falder uden for normen – og hvorfor?

Er normerne til diskussion?

Hvor tæt er du selv på de samfundsdominerende normer for hvidhed, heteroseksualitet, middelklasse, kropskapabilitet og sundhed?

Pædagogen som normbærer, normbryder og normskaber

Normer vedligeholdes og oppebæres gennem dagtilbuddets hverdagspraksis. Derfor kan pædagoger forstås som normbærere (Mac Donald, 2019, s. 288–293). Når pædagoger taler på en bestemt måde, opfører sig på bestemte måder, håndhæver bestemte regler, indretter stuen og legepladsen på en bestemt måde, så gør de det som oftest i overensstemmelse med de samfundsdominerende normer.

Normer og forestillingen om normalitet indebærer særlige forventninger og kategoriseringer, som træder frem i regler, rammer og adfærdsmønstre.

Med andre ord, når pædagoger bærer normer, så gør de det med deres sprog, krop, aktiviteter, beskrivelser, bekymringer og forventninger.

Normer er ikke hugget i sten, men er menneske- og kulturskabte. Det betyder, at de kan udfordres og forandres. Pædagoger kan altså udfordre herskende normer, som begrænser børnenes muligheder for at erfare sig selv, hinanden og de voksne på nye måder.

I de situationer indtager pædagogen rollen som normbryder og tilbyder børnene et udvidet erfarings- og handlingsrum (Frederiksen & Overvad, 2020, s. 218).

Det er etisk mest hensigtsmæssigt at eksperimentere med normerne og deres indlejrede forventninger indenfor den etablerede forståelsesramme. Pædagogen kan ellers risikere at bryde voldsomt med barnets måde at forstå verden på og dermed såre barnets følelser eller underkende barnets oplevelser af verden og sig selv.

Når pædagoger bryder normerne, må de erstatte dem med andre (og mere inkluderende) normer, sådan at børnene stadig har nogle orienteringspunkter at navigere efter. Her indtager pædagogen rollen som normbygger.

Som pædagog må du hele tiden veksle mellem at bryde og bygge normer. Når du afprøver nye måder at omtale børn og forældre på, nye måder at indrette stuen eller nye måder at gruppere børnene på, så tilbyder du børnene nye måder at gøre tingene på og nye måder at forstå sig selv og hinanden på.

Gentager du det normkreative eksperiment over tid, så er du med til at bygge en ny norm i dagtilbuddet.

VÆRD AT OVERVEJE

Hvordan er du/I med til at oppebære de samfundsdominerende normer i institutionens hverdag?

I hvilke situationer bryder du/I med normerne i institutionen – og hvorfor?

Hvordan kan I ændre – eller udvide – normerne, så alle børn og forældre står mere lige?

Hvilke nye normer for fx køn, seksualitet, etnicitet, klasse, krop eller sundhed arbejder I med i institutionen – og hvordan?

Pædagogen som **normbærer**

En pædagog fortæller, at det ofte er hende, der trøster børnene, når de bliver kede af det. Hendes mandlige kollega udbryder nemlig altid notorisk, at det må være en kvindes job at tage sig af grædende børn.

Pædagogen som **normbryder**

En pædagog har i længere tid kunnet iagttage, hvordan forældre til piger har tendens til at trække huen af deres døtre for at fremhæve pigens flotte fletninger overfor pædagogen. Det ligger i norm-kortene, at pædagogen forventes at rose pigen for hendes flotte fletninger. En dag beslutter pædagogen sig for at gøre noget andet og siger: "Er det din far, der er så sej til at flette hår?" Hvis de svarer nej, så siger pædagogen, at han ellers selv er mega sej til at flette sin datters hår.

Pædagogen som **normbygger**

Der er startet et nyt barn i børnehaven. Barnets biologiske køn er dreng. Barnet har langt hår og klæder sig i traditionelt pigetøj og traditionelle pigefarver. Forældrene har orienteret pædagogerne om deres barns præferencer, men de er i tvivl om hvilket personligt pronomen, der skal bruges. Pædagogerne har besluttet i første omgang at omtale barnet ved navns nævnelse. De har også besluttet ikke at bemærke overfor de andre børn, at barnet er biologisk dreng og klæder sig som traditionel pige. Barnet løber afsted i tylskørt i al ubemærkethed. At kunne passere i al ubemærkethed er netop et af privilegierne ved at falde indenfor normen.

Normkritik

Normkritikken er en ny måde at forstå og arbejde med mangfoldighed. I stedet for at fokusere på forskelle, så undersøger man normen og normaliteten, fordi det er normen, der definerer forskellene.

Normkritik er en slags fremkaldervæske for de ofte usynlige normer, du som pædagog praktiserer som "sund fornuft".

Normkritik handler om at undersøge, hvordan normer rammesætter børnenes handle-, erfarings- og udviklingsrum i dagtilbuddet.

Med et normkritisk perspektiv bliver det et fælles anliggende at undersøge, hvilke normer der eksisterer i dagtilbuddets praksis.

Vores normkritiske blikke er farvede af de normer, vi selv er vævet ind i, og de sociale erfaringspositioner, vi ser ud fra. Derfor kan den samme norm opfattes vidt forskelligt i personalegruppen. Den ene opfattelse er ikke mere sand end den anden. Derfor er det værd at få mangfoldigheden af erfaringer med og perspektiver på normen frem i lyset (Langmann & Månsson, 2016, s. 81).

På denne måde danner normkritikken grundlag for personalegruppens pædagogiske diskussion af, hvilke normer der skal udfordres – og hvordan – for at fremme øget ligestilling for alle børn.

Normkreativitet handler om at eksperimentere med ændrede eller nye normer, der kan udvide børnenes handle-, erfarings- og udviklingsrum.

Normkreativitet

Den normkritiske analyse og refleksion er afgørende for dagtilbudslederens og pædagogers kvalificering af arbejdet med mangfoldighed og ligestilling. Men det er ikke nok til at forandre praksis. Derfor må normkritikken følges af normkreativitet.

Pædagogens normkreative arbejde går ud på at eksperimentere med andre og mere inkluderende normer i den måde, vi taler, klæder os, placerer os i rummet, fordeler arbejdsopgaver eller bekymrer os (Salmson & Ivarsson, 2015; Vinthagen & Zavalía, 2014).

Nogle gange handler normkreativiteten om noget så simpelt som at lade "det anderledes" passere gennem rummet som det mest selvfølgelige (Björkman, 2019, s. 138). Det kan fx handle om at tale om forældre i stedet for mor og far, således at pædagogen lader det stå åbent, om barnet har én forælder, to mødre eller to fædre og en mor.

Sæt i gang!

Mange års pædagogisk og samfundsfaglig forskning har vist, at dagtilbud og folkeskole stadig har svært ved at bryde den negative sociale arv (Jensen, 2008, s. 10). Hertil har gentagne studier vist, at børn stilles ulige på grund af fx deres køn og etnicitet (Gilliam & Gulløv, 2012; Hellman, 2016).

Den pædagogiske forskning peger dog også på, at pædagoger kan gøre en positiv forskel i arbejdet med at fremme ligestilling for alle børn (Alasaari & Sundell, 2021; Olesen et al., 2008).

Det handler derfor om at komme i gang!

Start med en norm-mapping

Norm-mapping kan bruges til at kortlægge, hvilke kategorier af børn der nyder godt af normen, og hvilke børn der falder udenfor normen.

Kortlægningen giver anledning til at overveje, om der skal ændres på normen, eller om der skal gøres indsatser for at tilnærme "yder-børnene" til normen.

Kortlægningen åbner også op for diskussioner af, hvordan I som pædagoger ser og kategoriserer børnene, og hvordan I forstår normerne i institutionen.

Fremgangsmåde

1

Vælg en (samfunds)norm (fx kernefamilien, det selvstændige barn, hvidhed).

Beskriv normen i midten af en cirkel på et papir.

2

Placér børnene i en afstand til cirklen, som svarer til børnenes afstand til normen - diskutér og begrund!

3

Undersøg, hvad der kendetegner de børn, der er henholdsvis tæt på eller langt fra normen.

Hvilke sociale kategorier tilhører de?

Når pædagoger norm-mapper

Tre pædagoger og en leder er samlet omkring et stykke papir, hvor de har beskrevet familienormen i en cirkel midt på papiret.

Det tog lidt tid at blive enige. I hvert fald kunne de blive enige om, at en helt normal familie består af en etnisk dansk mor og far.

Sammen gennemgår de nu deres børnegruppe og placerer hvert enkelt barn i en afstand til cirklen, der markerer barnets nærhed til eller afstand fra familienormen.

Men nu bliver de i tvivl, da nogle børn er enebørn, andre er delebørn og en tredje gruppe har tre søskende; er de mon tæt på eller langt fra normen?

En af pædagogerne siger, at denne pige stikker ud, for hun kender ikke sin far. En anden pædagog modsætter sig. Hun mener, at pigen alligevel er tæt på normen, fordi moren er en velfungerende forælder. Og så er der Viktor, hvis forældre godt nok kommer fra Brasilien, men ellers lever i et heteroseksuelt forhold og har to børn. Hvordan skal han placeres ift. familienormen?

Da pædagogerne og lederen får kigget nærmere på placeringen af de forskellige børn, bliver det tydeligt, at det særligt er børnene med enlige forældre og etniske minoritetsforældre, som placeres længst fra normen. Det er sådan set også de børn, som pædagogerne er mest bekymrede for.

Men hvad vækker bekymringen? Er det afstanden til normen eller noget helt andet – eller flere ting på én gang?

Hold øje med normstød

Det er svært at få øje på normen, fordi den betragtes som "sund fornuft" og "helt normalt".

Det kan være nemmere at få øje på det, som er "unormalt", fordi det stikker ud. For at få øje på normen er det derfor oplagt at undersøge, hvornår og hvordan nogen støder sig på den (Salmson & Ivarsson, 2015, s. 37-39).

Når vi taler om normstød, kan normen med fordel ses som et elektrisk hegn, som der jo ikke rigtig bliver lagt mærke til, før det giver et stød.

En omgang fodbold

Pædagogen har inviteret børnene ud til en omgang fodbold. En masse drenge og en enkelt pige følger trop. De går i gang med at spille, men pigen bliver aldrig spillet. Normen om, at det kun er drenge, der kan finde ud af at spille fodbold er på intet tidspunkt blevet udtalt, men den er stadig virksom – og her består normstødet i som pige ikke at blive spillet.

VÆRD AT OVERVEJE

Hvor oplever du normstød i institutionen?

Hvad fortæller disse normstød om normerne i institutionen?

Giver normstødene anledning til at eksperimentere med normerne? Hvorfor og hvordan?

Hvem belønnes og hvem sanktioneres?

Et grundlæggende træk ved normer er, at de belønner de børn, der holder sig indenfor normen, og sanktionerer dem på kanten af normen (Kumashiro, 2009).

Når du kaster et normkritisk perspektiv på din egen pædagogiske praksis, kan du med fordel overveje, hvordan du håndhæver normer ved at belønne og sanktionere forskellige grupper af børn.

Når du har identificeret, hvem der sanktioneres af normen, må du overveje, om normen er for snæver og derfor stiller visse børn eller forældre ringere end andre børn og forældre.

Overvej fx om organiseringen af forældre-mødet giver alle forældre mulighed for at deltage: Har enlige forældre mulighed for at få passet deres børn under mødet? Har døv-stumme forældre mulighed for tolkning?

Skal forældrene selv tage ordet for at give deres besyv med, eller organiseres der aktiviteter, som sætter alle forældre i en taleposition?

Du kan også overveje, hvordan forskellige børn tildeles adgang til populært eller upopulært legetøj, tildeles populære eller upopulære pladser ved bordet eller til samlingen.

Børneinterviewet og det talende barn

En pædagog forklarer, at hun bruger børneinterviews som evalueringsmetode. Pædagogen bliver spurgt: "Har I så en turnusordning i forhold til hvilke børn, der skal interviewes?" Hertil svarer pædagogen: "Nej, vi interviewer bare de ældste børn, fordi de typisk har mest sprog. Det er dem, der kan formulere nogle sætninger, vi kan bruge i en evaluering."

I dette eksempel belønnes de sprogstærke børn, fordi de får mulighed for at udtrykke sig om deres hverdag i institutionen, mens de sprogsvage børn sanktioneres, idet de ikke bliver givet taletid.

VÆRD AT OVERVEJE

Hvilke normer bliver håndhævet i forskellige situationer i hverdagen – fx måltidet, samlingen, afleverings- og hentesituationer?

Hvordan håndhæver I normerne i hverdagen?

Hvem nyder godt af normerne?

Hvem nyder mindre godt af normerne?

Normkritisk evalueringskultur

En evalueringskultur indebærer muligheden for systematisk at synliggøre, udforske og udfordre de selvfølgeligjorte normer, der eksisterer i dagtilbuddets hverdagspraksis (Dahler-Larsen 2006).

Fokus skaber virkelighed

Evalueringsarbejdet kan i sig selv være med til at fastholde den pædagogiske opmærksomhed på normer, mangfoldighed og ligestilling i dagtilbuddet (Dahler-Larsen 2018). På den måde bliver evalueringer i sig selv medskabere af den virkelighed, der evalueres.

Bliver der for eksempel anlagt et fælles evalueringsfokus på pædagogers sprogbrug i forhold til køn i en børnehave, kommer der øget fokus på, hvordan sproget bruges kønnet. Dette fokus kan i sig selv skabe forandringer i pædagogerens kønnede sprogbrug.

Når I som dagtilbudsledere og pædagoger udvikler og implementerer en lokal evalueringskultur med normkritiske perspektiver, kan det være med til at synliggøre og kvalificere det pædagogiske arbejde med at fremme ligestilling og forebygge forskelsbehandling.

Værdier sætter retningen

Værdisætninger er styrende for pædagogisk evaluering (Dahler-Larsen, 2006, s. 28–29) og regulerende for praksis i dagtilbuddet (Broström et al., 2017, s. 26).

Værdierne i en normkritisk evaluering funderes i målsætninger om ligestilling og social retfærdighed for alle børn.

På denne måde baserer en normkritisk evalueringskultur sig på eksplicite værdisætninger. Det er disse værdisætninger, evalueringen udgår fra.

Derfor må I som personalegruppe stille jer selv spørgsmålet, om institutionens normer er i overensstemmelse med institutionens værdigrundlag?

Et fælles ansvar

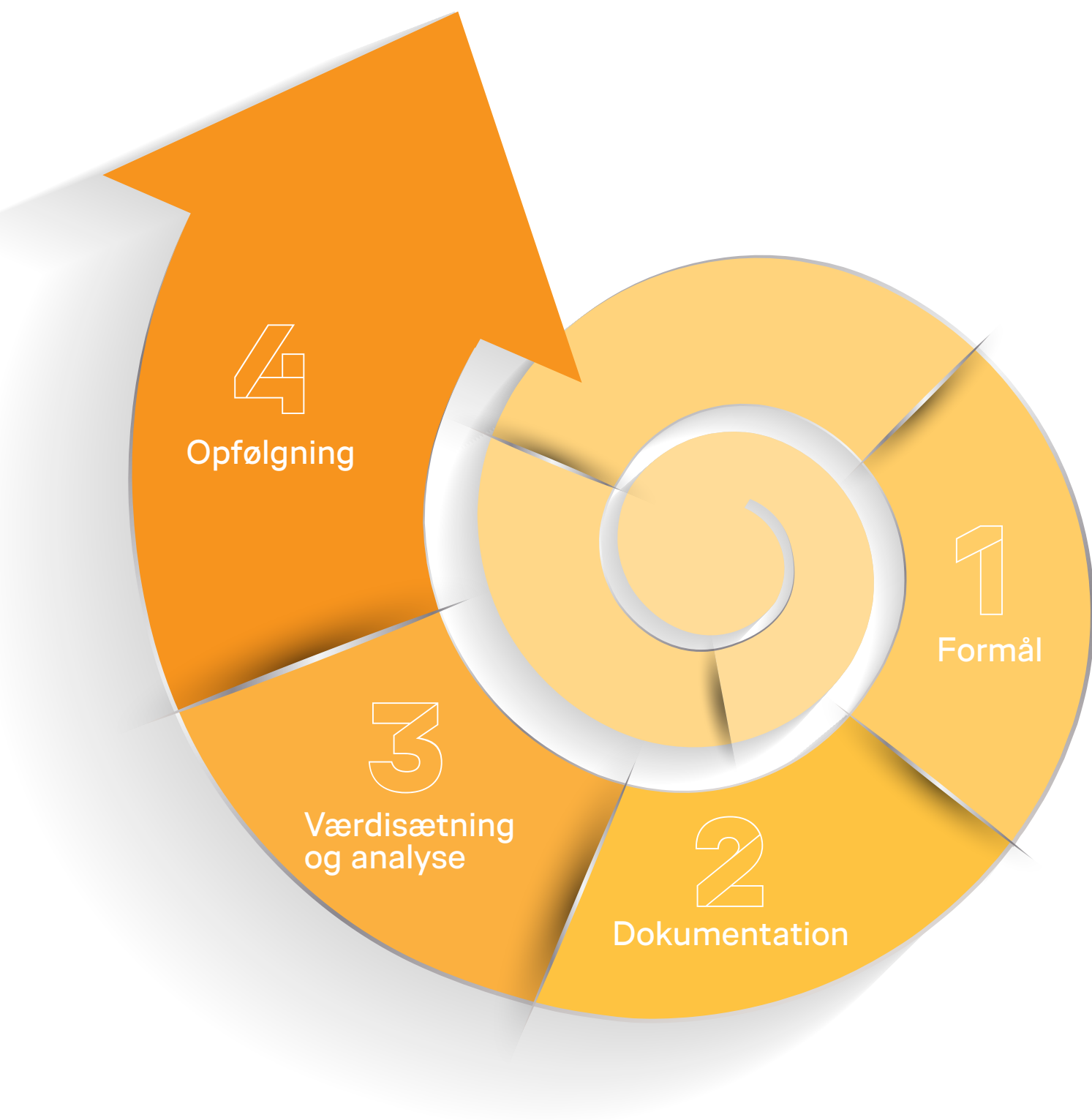
Det systematiske arbejde er afgørende for, at der kan organiseres et fagligt fællesskab og en kultur omkring ligestillingsarbejdet i dagtilbuddet.

En sådan fælles kultur er særlig betydningsfuld for at kunne forandre normer, der virker uligestillende, marginaliserende eller ekskluderende, idet normer bæres, brydes og bygges kollektivt.

Ved at udvikle en lokal normkritisk evalueringskultur i dagtilbuddet sikres den samlede personalegruppes forpligtelse på ligestillingsarbejdet.

Bærende elementer i en normkritisk evalueringspraksis

Der er fire bærende elementer i en normkritisk evalueringspraksis.

I det følgende præsenteres disse elementer ved hjælp af spørgsmål, der er værd at overveje, når I som personalegruppe giver jer i kast med at lave normkritiske evalueringer.

Som eksempel ledsages spørgsmålene af en historie om en børnehaves udvikling og implementering af normkritiske perspektiver i hverdagens evalueringspraksis. Eksemplet viser også, at det ikke er let at udvikle en normkritisk evalueringskultur, men at det er værd at forsøge.

Formål

Der skal være et formål med evalueringstiltaget, som kobler sig til normkritikkens ærinde om ligestilling. Så spørg jer selv:

Hvorfor gør vi det, og hvordan kan evalueringen hjælpe med at fremme ligestillingen?

Det er vigtigt at overveje, hvordan evalueringstiltaget støtter og styrker arbejdet med mangfoldighed og ligestilling i et normkritisk perspektiv. Dette kan nemlig få betydning for at fastholde det normkritiske perspektiv og ikke lade evalueringen løbe i andre retninger.

Det er vigtigt, at I som personalegruppe konkretiserer, hvad I vælger at have fokus på i ligestillingsarbejdet og dermed også i den normkritiske evaluering.

Hvis I har som formål at sikre alle børn lige deltagelse under måltider, kan I fx vælge at undersøge normer for deltagelse under frokostmåltidet: Hvordan belønnes passende deltagelse, og hvordan sanktioneres upassende deltagelse? Hvilke børn nyder godt af normen, og hvilke børn nyder mindre godt af den?

Det handler om at eksperimentere med det normkritiske perspektiv på systematisk vis.

I en børnehave ville man skabe en normkritisk evalueringskultur med fokus på at udvikle en tydelig normkritisk rammesætning af personalets praksisnære gruppemøder. Formålet var, at gruppemøderne skulle skabe fagligt fokus for normkritikken hos hele personalegruppen. Det blev dog en udfordring at fastholde de normkritiske elementer, da personalegruppen blev grebet af den nyvundne mulighed for generel faglig udveksling. Personalet måtte derfor tilbage og kigge på, hvordan evalueringstiltaget bidrog til arbejdet med mangfoldighed og ligestilling i børnehaven, således at de normkritiske perspektiver kunne fastholdes i den faglige dialog om hverdagen i børnehaven.

Dokumentation

Dokumentation er det bærende element, der muliggør det fælles og systematiske arbejde om noget konkret i den pædagogiske praksis. Så spørg jer selv:

Hvordan kan vores valgte dokumentationsform hjælpe os med at iagttage ulighed blandt forskellige grupper af børn i dagtilbuddet?

Hvilke grupper af børn ønsker vi at sætte fokus på? Hvilke normer vil vi undersøge?

Dokumentationsformerne (fx observation, børneinterview, videooptagelser, optælling) skal først og fremmest hænge sammen med formålet. I skal altså indsamle dokumentation på det, I rent faktisk ønsker at undersøge.

Derudover må I beslutte, hvilke kategorier af børn (fx drenge, piger, non-binære eller etsprogede, tosprogede, flersprogede eller hvide, brune) der skal være i fokus, således at det bliver muligt at iagttage mønstre i den senere normkritiske analyse.

Det er vigtigt, at dokumentationen strækker sig over længere tid, da det ellers bliver svært at iagttage, om visse grupper af børn systematisk rammes skævt af bestemte normer – eller om der blot er tale om et øjebliksbillede.

Gennem dokumentation bliver det synligt, hvad der er genstand for den normkritiske evaluering.

Det blev aftalt, at hver medarbejder tog en nedskreven praksisfortælling med til gruppemøderne. Praksisfortællingerne skulle fastholde normstød og dermed give anledning til nysgerrighed og forundring i forhold til normer i børnehaven. På denne måde gav dokumentationsformen mulighed for, at alle medarbejdere kunne bidrage med selvstændige iagttagelser og normkritiske analyser af kollegers praksisfortællinger. Som dokumentationsform passede praksisfortællinger godt til formålet om at indføre en mødestruktur med fælles fagligt fokus – forankret i børnehavens hverdag. Det gjorde det ligeledes muligt for medarbejderne at øve sig i at få øje på normer i hverdagen.

Værdisætning og analyse

I en evaluering skal der foretages analyser af dokumentationen. Ellers bliver evalueringer ikke andet end beskrevet praksis.

Så spørg jer selv:

Hvordan analyserer I dokumentationen med et normkritisk perspektiv?

Hvilke værdisætninger styrer jeres vurderinger?

Der skal være en klar værdisætning i evalueringens analyser. Det skal være synligt, hvilke præmisser der analyseres og vurderes ud fra (Dahler-Larsen, 2006, s. 74).

En værdisætning i en normkritisk evaluering kunne fx lyde: "Alle køn har mulighed for at erfare sig selv og hinanden på velkendte og nye måder i dagtilbuddets hverdag."

En normkritisk analyse indeholder en undersøgelse af institutionens normer ved hjælp af følgende spørgsmål:

Hvilken norm er virksom i den undersøgte praksis/situation?

Hvordan oppebæres normen af det pædagogiske personale?

Hvilke børn nyder godt af normen – hvorfor og hvordan? Hvad kendetegner denne gruppe af børn?

Hvilke børn støder sig på normen – hvorfor og hvordan? Hvad kendetegner denne gruppe af børn?

Forud for gruppemøderne i børnehaven formulerede pædagogerne følgende værdisætning: "Alle børn skal kunne erfare sig selv på alsidige måder i børnehaven." Herefter udarbejdede de en grundig spørgeramme til analyse af de medbragte praksisfortællinger. Spørgerammen behandlede bl.a. normstød, pædagogen som normbærer og normbryder og undersøgte pædagogernes måder at sanktionere og belønne forskellige grupper af børn på baggrund af den herskende norm. Analyserne førte pædagogerne på sporet af en kønsnorm, hvor piger i langt højere grad blev bemærket for deres tøj og udseende end drenge og non-binære børn. Dermed blev det tydeligt, at der ikke var overensstemmelse mellem børnehavens værdisætning og den normbaserede praksis, som ramte piger, drenge og non-binære børn ulige.

Ved at svare på disse spørgsmål bliver det muligt for jer at identificere mønstre af ulighed i dagtilbuddet.

Analysen giver jer et kvalificeret vidensgrundlag for at udvikle jeres pædagogiske arbejde med mangfoldigheden og ligestillingen i dagtilbuddet.

Det er i den normkritiske evaluerings opfølgingsfase, at normkreativiteten kommer i spil. Her kan I slippe jeres pædagogiske fantasi løs og tænke i alternativ praksisformer, der bryder med det, I plejer at gøre.

Normkreative tiltag vil ofte have karakter af eksperimenter – og det er selvklat legitimt at fejle, så længe det følges af dokumentation og analyse. På den måde har I mulighed for at analysere og forstå, hvori fejlen består.

Normkreativ opfølgning i form af eksperimenter og prøvehandlinger udgør en bevidst strategi til at afsøge ny viden om egen praksis og "udfordre dogmer og pille ved eksisterende magt- og vidensbaser" (Dahler-Larsen, 2006, s. 77).

Opfølgning

For at den normkritiske evaluering får betydning for den pædagogiske praksis, skal den også indeholde en opfølgning. Så spørg jer selv:

Hvad stiller vi op med den viden, som vi har trukket frem i evalueringerne?

Hvordan kan og vil vi eksperimentere med vores praksis ud fra den viden om normer, vi har fået?

Hvilke normkreative tiltag ønsker vi at iværksætte?

På gruppemøderne gav de normkritiske analyser anledning til at overveje helt konkrete pædagogiske tiltag, som kunne udfordre normerne ved at udvikle personalets sprogbrug rettet mod forskellige køns kategorier af børn. Hvert møde blev afsluttet med en opsummering af de vigtigste analyseresultater samt beslutning om normkreative prøvehandlinger. Praksisfortællingerne blev vedlagt referatet som dokumenterende bilagsmateriale.

Referatet blev gemt og taget frem igen til næste gruppemøde, hvor man startede med at tale om, hvordan eksperimentet var gået.

Normkritisk og normkreativt evalueringskit

Der findes ikke nogen standardløsninger til udvikling og implementering af en lokal normkritisk evalueringskultur. I stedet må I som dagtilbudsledere og pædagoger prøve jer frem ved at træne de normkritiske perspektiver og normkreative muskler.

Her følger seks normkritiske og normkreative evalueringstiltag, der på forskellig vis kan inspirere og kickstarte udviklingen af jeres lokale normkritiske evalueringskultur.

Evalueringskittet er udviklet og afprøvet i lokale daginstitutioner. Det tager derfor hensyn til dagtilbuddets travle hverdag.

For hvert evalueringstiltag er det angivet, hvad formålet er, hvilke dokumentationsformer, der bruges, og hvordan evalueringen giver mulighed for normkritisk analyse samt normkreativ opfølgning.

Normkritiske praksisfortællinger

Formålet med normkritiske praksisfortællinger er at træne jeres normkritiske blikke på egen pædagogiske praksis samt udvikle jeres normkreative muskler.

Ved at analysere praksisfortællinger i personalegruppen åbner I op for pædagogiske overvejelser forbundet med det normbundne hverdagsliv i dagtilbuddet.

Dokumentationsform

Sæt fokus på oplevede situationer, der har gjort indtryk og virker uafgjorte. Det vil sige pædagogiske situationer som giver anledning til forundring. Det kan også være situationer fra den pædagogiske hverdag, der virker mærkelige eller særligt interessante i forhold til at undersøge normer.

Skriv praksisfortællingen på en måde, så den beskriver, hvilke børn og voksne der var til stede; hvem der sagde og gjorde hvad. Beskriv situationen sådan som du oplevede den og hvad du sansede, følte og tænkte i situationen.

Normkritisk spørgeramme

Hvor er der synlige og bærende normalitetsforståelser på spil i fortællingen?

Hvad bruges normalitetsforståelserne til i fortællingen?

Er de kendetegnende for jeres dagtilbud?

Hvordan kan I eksperimentere med dem?

Hvor findes der normstød i fortællingen?

Hvem støder sig på normen, og hvem gør ikke? Hvorfor?

Hvordan opleves normstødene?

Hvad fortæller disse normstød om normerne i institutionen?

Er der børn, der bliver belønnet eller sanktioneret i fortællingen?

Hvilken norm beror belønningerne/sanktionerne på?

Hvem oplever disse belønninger og sanktioner, og hvem oplever dem ikke?

Er disse belønninger og sanktioner hensigtsmæssige? Hvorfor?

Hvilken rolle har pædagogen?

Hvordan oppebærer pædagogen normen i fortællingen?
Hvordan virker det på børnene?

Hvordan bryder pædagogen med normen i fortællingen?
Hvordan virker det på børnene?

Hvordan forsøger pædagogen at skabe en ny norm i fortællingen?
Hvordan virker det på børnene?

Hvordan kan pædagogen eksperimentere med rollerne som henholdsvis normbærer, normbryder eller normbygger i fortællingen?

Findes der eksperimenter med normer i fortællingen?

Hvilken betydning har de normkreative eksperimenter for børn og voksne i fortællingen?

Hvordan giver de normkreative eksperimenter mulighed for børnene at erfare sig selv og hinanden på velkendte såvel som nye måder?

Hvordan kan man gøre disse normkreative eksperimenter til hverdagspraksis i dagtilbuddet?

Hvordan kan I ændre normen, så den pædagogiske situation stiller alle børn mere lige?

Det er ikke altid muligt at nå til enighed om, hvilke normer der er på spil i praksisfortællingen, eller hvordan de virker i praksis. Derfor er de faglige dialoger om praksisfortællingerne mindst lige så vigtige som selve analyseresultaterne.

Den normkritiske dialog om praksisfortællingerne giver jer anledning til at overveje, hvilke normer I ønsker skal være retningsgivende for jeres pædagogiske praksis. Den normkritiske dialog danner også grundlag for jeres normkreative eksperimenter.

Det er vigtigt, at I holder jer for øje, at praksisfortællinger udgør situationsbilleder fra hverdagen. Derfor må jeres normkritiske analyser af praksisfortællingerne følges op af mere systematisk undersøgelse og evaluering af normerne i jeres pædagogiske praksis.

Praksisfortælling om græsstrå i næsen

Her får du et eksempel på en praksisfortælling, og hvordan den kan analyseres i et normkritisk perspektiv.

Vi er taget på en bustur til stranden. Da det bliver frokosttid samler vi børnene på græsplænen i en stor rundkreds. Min kollega siger til dem, at de skal sidde stille, før maden kan blive delt ud. Frederik har proppet græsstrå i begge næsebor og viser det til Serdal. Da jeg ser det, siger jeg: "Aj, det er ulækkert! Tag det ud!". Frederik tager græsset ud. Der bliver vist aldrig ro og børnene bliver aldrig mætte, hvis jeg ikke gør noget. Derfor giver jeg Serdal besked på at sætte sig et andet sted i rundkredsen – mellem Jakob og Søren. Serdal rejser sig og går over mod Jakob og Søren, men så ombestemmer jeg mig; de tre drenge vil nok bare finde på mere sjov og ballade. Jeg stopper Serdal og beder ham i stedet tage plads mellem Sofie og Frida. Serdal tager plads uden indsigelser, hvilket overrasker mig lidt. Og pigerne protesterer heller ikke, selvom de jo nok sad og hyggede sig med i hinanden i al ubemærkethed. Nu bliver der ro og maden bliver delt ud. Jeg kigger over på Frederik. Han sidder nu med græsstrå i øret. Gjorde jeg mon det rigtige ved at "straffe" Serdal?

Praksisfortællingen om græsstrå i næsen viser, hvordan normer virker gennem belønninger og sanktioner, der kobles til bestemte kategorier af børn.

Her er der normer om madro og hygiejne, som pædagogerne håndhæver, men som drengene Frederik og Serdal støder sig på. Dette bliver sanktioneret af pædagogen ved at flytte Serdal og placere ham mellem to piger, som tydeligvis er i interaktion med hinanden.

Men pædagogen bliver i tvivl om, hvorvidt hendes handling er retfærdig. Ved nærmere normkritisk eftersyn bliver det tydeligt, at Serdal kropsliggør kategorien minoritetsetnisk dreng, som pædagogen forventer laver ballade. Derfor sanktioneres Serdal, og han nyder mindre godt af normen om madro og hygiejne. Hans tavshed og manglende modstand kunne tyde på, at han er vant til denne behandling.

Samtidig kropsliggør Sofie og Frida kategorien "pige", som pædagogen forventer kan skabe ro i rundkredsen. Pædagogen gør altså pigerne implicit ansvarlige for at få styr på Serdal. Ved nærmere eftersyn bliver det dog tydeligt, at pigerne faktisk også brød normen om madro, men det blev ikke bemærket (eller sanktioneret!); måske fordi det ikke forventedes af dem som "pæne piger".

Frederik, som bebor en hvid dreng-krop, passerer derimod næsten uantastet gennem situationen og slipper afsted med at tage græsstrået ud af næsen og siden putte det i øret. Er det retfærdigt? Og hvem nyder godt af normen om madro og hygiejne?

På den ene side synes rundkredsen at være stor og fleksibel nok til at rumme alle børnene – selv dem, der må omplaceres for at skabe ro. I det perspektiv er der vel ikke noget særligt ulige ved situationen.

Men i et normkritisk perspektiv bliver det tydeligt, at selvom alle børn bliver i rundkredsen, så er der nogen, der belønnes af normen og de forventninger, der knytter sig til den kategori af børn, de tilfældigvis "tilhører" – og andre børn sanktioneres i rundkredsen.

Normstød på dagsordenen

Formålet med at sætte normstød på mødedagsordenen er, at I som personalegruppe får erfaring med at forholde jer normkritisk til jeres egen praksis og de følelser, omgangen med normer i den pædagogiske hverdagspraksis kan vække.

Arbejdet med følelser som frustration, irritation, vrede og forundring gøres til en del af den løbende, faglige refleksion, som foregår gennem normkritiske dialoger i hverdagen.

Dokumentationsform

Der sættes fokus på normstød, fordi dette er en forholdsvis enkel og samtidig betydningsfuld måde at gå til normkritikken på.

Normstød kan fylde meget følelsesmæssigt og være konfliktfyldt. Eksempler på "normstød" kan være modstridende holdninger og tilgange til mangfoldighed i

børnegruppen, fordeling af arbejdsopgaver og funktioner på tværs af køn i personalegruppen, problematiseringer af visse børns adfærd osv.

Systematikken i dette evalueringstiltag indebærer, at normstød dokumenteres som skriftlige situationsbeskrivelser. Hver stue har sin egen logbog, hvor de oplevede normstød noteres.

Analyse og refleksion

I mødes dagligt på et aftalt tidspunkt for at tale om de normstød, der er blevet noteret i logbogen.

For at sikre en systematisk normkritik i den faglige dialog, tager I udgangspunkt i følgende spørgsmål:

Beskriv normstødet og forklar, hvad der gør det til et normstød for dig.

Hvilke normer støder man sig på?

Hvad var dine følelser?

Hvordan reagerede du?

Hvordan reagerede barnet/forældrene/din kollega?

Hvilke følelser tror du, barnet /forældrene/din kollega havde?

Hvad tror du barnet/forældrene/din kollega erfarede/lærte?

Vil du gøre det samme næste gang, du oplever samme normstød?

På stuemøder tager I de normstød op, som er dukket op gentagne gange i logbogen, eller som I er blevet særligt optagede af.

I kan på skift tage et normstød op og beskrive det. Derefter analyserer I sammen normstødet med fokus på, at alle i personalegruppen kommer til orde med afsæt i følgende spørgsmål:

Hvilke normer er på spil?

Hvorfor og hvordan bliver I påvirkede af normstødet?

Hvordan påvirker normstødet børnene, forældrene og personalet?
Er det hensigtsmæssigt at oppebære normen? Hvorfor, hvorfor ikke?

Dernæst drøfter I forskellige normkreative handleperspektiver:

Kan vi håndtere normstødet anderledes, næste gang vi oplever det?

Kan normen udvides eller erstattes med en anden norm, så færre støder sig på normen? Og i så fald hvordan?

Normer på stedet

Formålet med dette evalueringstiltag er at undersøge, hvordan børn og pædagogers brug af steder og rum i dagtilbuddet bestemmes af normer for, hvordan disse steder og rum kan og må bruges.

Dokumentationsform

Videoptagelser af bestemte steder og rum giver mulighed for at observere børn og pædagogers brug af bestemte steder og rum uden tilstedeværelsen af

en observerende pædagog. Desuden kan de steds- og rumbundne videoptagelser give mulighed for at iagttage stedet og rummet på forskellige tidspunkter af dagen.

Sådan forbereder I videooptagelserne

Udvælg ét sted eller rum i dagtilbuddet

Beskriv, hvilke pædagogiske mål der knytter sig til stedet eller rummet

Beskriv, hvilken ønsket adfærd der knytter sig til stedet eller rummet

Beskriv, hvad der vækker forundring eller bekymring ift. stedet eller rummet
– og hvorfor?

Sæt et kamera op og optag i max en time på udvalgte tidspunkter afhængigt
af hverdagens rutiner

Værdisætning og analyse

Formuler en værdisætning før I går i gang med analysere optagelserne. En værdisætning kunne fx være: "Lige mange drenge og piger leger på stedet." For at sikre at videoerne bliver en del af en systematisk evaluering, bør I analysere dem i fællesskab til stuemøder. Gennemse optagelsen forud for mødet.

Normkritiske analysespørgsmål

Hvilke børn ser I? – Hvilke sociale kategorier kendetegner dem? Hvad gør de?
Hvad gør de ikke?

Hvilke børn ser I ikke? – Hvilke sociale kategorier kendetegner dem?

Identificér et mønster i adfærden/brugen af stedet/rummet blandt de forskellige børn. Hvad ser I?

Hvad vækker bekymring og forundring? Hvorfor?

Hvilke normer for adfærd, leg, relationsdannelse osv. knytter sig til stedet/rummet?

Hvilke børn støder sig på stedets/rummets normer?

Normkreative analysespørgsmål

Hvordan kan I indrette et alternativt erfarings- og læringsrum? – Kan "dukkekrogen" fx indrettes på en måde, der lægger op til, at forældre-børn-legen bliver mindre heteronormativ?

Hvordan kan stedet/rummet indrettes alternativt, så andre børn bliver tiltrukket af stedet/rummet? Hvordan tilbydes de sædvanlige brugere af stedet/rummet nye deltagelsesmuligheder?

Hvad sker der, hvis vi ændrer normen for fx god leg, adfærd eller trivsel, som knytter sig til stedet/rummet?

Ved at lave normkritiske analyser af videooptagelser af steder og rum kan I få øje på, hvordan børn på tværs af forskellige sociale kategorier bruger eller ikke bruger bestemte steder og rum i dagtilbuddet. Dette kan ansprende jer til at overveje, hvilke normer der styrer stedet eller rummet og får betydning for forskellige børn i hverdagen.

Husk at sikre opfølgning på analyserne

Beslut jer for nogle få tiltag eller ændringer ved stedet/rummet, som I vil eksperimentere med frem til næste stuemøde.

Gentag processen med videooptagelse.

Gentag processen med analyse og refleksion.

Lommeløg

Formålet med dette evalueringstiltag er at undersøge, om og hvordan pædagoger bruger sproget forskelligt i relation til forskellige kategorier af børn.

Dokumentationsform

Dokumentationsformen udgøres af et registreringsskema (lommeløg), som fylder halvdelen af et A4-papir.

Print registreringsskemaet og fold papiret, så du kan have det i din lomme og med i alle dagens aktiviteter.

På den måde er den normkritiske lommeløg nem at bruge i hverdagen og forstyrrer mindst muligt nærværet med børnene.

Registreringsskemaet er inddelt i felter, du skal udfylde med streger. Nedenfor skemaet har du mulighed for at notere kortfattede iagttagelser af sprogbrugen.

Værdisætning og analyse

På personalemødet drøfter I den fremlagte data

Således giver den normkritiske lommeløg jer mulighed for at skabe kvantitative såvel som kvalitative data til brug for senere analyse og opfølgning.

Log sproget!

I kan fx vælge at have fokus på brugen af benævnelser, vurderinger og komplimenter i jeres sproglige samspil med henholdsvis drenge og piger.

Det vil sige, at I logger jeres eget sprog i samspillet med børnene: I sætter en streg i skemaet, hver gang I benævner, vurderer eller komplimenterer noget i relation til en dreng eller en pige. Nedenfor skemaet skriver I eksempler på vendinger, der går

igen i jeres benævnelser, vurderinger eller komplimenter til henholdsvis piger og drenge.

I kan også vælge kun at logge jeres sprog i bestemte situationer i hverdagen. Hvis I finder det relevant, kan I også notere, om I identificerer jer som mand, kvinde eller non-binær eller andet af betydning for jeres samspil med forskelligt kønnede børn.

Log jeres sproglige samspil med børnene i 3-5 dage. Når logningsperioden er slut, indsamles alle lommeløg.

Formuler en værdisætning før I går i gang med analysen. En værdisætning kunne fx være: "Drenge og piger modtager lige mange benævnelser, komplimenter og vurderinger".

Start med at optælle stregerne i hver kategori og indsæt tallene i en samlet oversigt.

Saml også alle de kvalitative noter i et dokument og gruppér dem efter sprogbrug.

Del opgørelserne og oversigterne med resten af personalegruppen forud for næste personalemøde, hvor I kan gøre dem til genstand for fælles normkritisk analyse.

Hvad får vi øje på? Hvordan rammes drenge og piger forskelligt af vores sprogbrug – og er det hensigtsmæssigt?

Hvilke normer betinger vores sprogbrug?

Hvad har vi brug for at undersøge nærmere, og hvordan vil vi undersøge det?

Hvad vil vi gerne ændre og hvorfor?

Hvordan kan vi bruge sproget anderledes overfor henholdsvis drenge og piger, så begge grupper af børn får mulighed for at erfare sig selv og hinanden på velkendte såvel som nye måder?

I kan også bruge lommeløggen til at undersøge andre temaer end kønnet sprogbrug.

Angiv selv andre kategorier af børn i skemaet og andre former for sprogbrug, adfærd eller aktiviteter, som I gerne vil indsamle dokumentation på og evaluere i et normkritisk ligestillingsperspektiv.

Eksempel på en lommeløg

Evt. oplysninger om pædagogen:	
Målgruppe 1: Dreng	Målgruppe 2: Piger
Benævnelser (eks. "Du har en trøje på")	Benævnelser (eks. "Du har en trøje på")
Vurderinger (eks. "Hvor er din trøje sej/fin")	Vurderinger (eks. "Hvor er din trøje sej/fin")
Komplimenter (eks. "Hvor er du sej/fin")	Komplimenter (eks. "Hvor er du sej/fin")
Noter	

Forældrearrangementets normer og deltagelses- muligheder

Formålet med dette evalueringstiltag er at få undersøgt, hvilke normer der rammesætter jeres forældrearrangementer såsom forældremøder, højtider og arbejdsdage.

Det er også formålet at få afdækket, om de herskende normer giver alle forældre lige mulighed for at deltage i arrangementet.

Fokus

Forud for hvert forældrearrangement beslutter I jer for, hvad I særligt vil undersøge og evaluere.

Det kan fx handle om kommunikationsnormer i invitationen til arrangementet. Eller I kan undersøge, om aktiviteter på forældremødet belønner visse forældre med mere taletid på bekostning af andre.

Dokumentationsform

Overvej hvilken dokumentationsform der passer bedst til det pågældende forældrearrangement, og som kan give jer de bedste data.

Det kan fx være billeder med korte praksisfortællinger, observationer eller kvantitative registreringer af forskellige forældregrupper deltagelse i diverse aktiviteter.

Værdisætning og analyse

Analysen kan bero på en værdisætning om, at mangfoldigheden i den gruppe af forældre, der deltager aktivt til arrangementer, står mål med mangfoldigheden i den samlede forældregruppe.

Analysen kan også udgå fra en værdisætning om, at alle forældre har mulighed for at deltage aktivt i arrangementet.

Når I skal gennemgå dokumentationsmaterialet, kan I bruge følgende normkritiske evalueringsspørgsmål:

Hvilke normer dominerer forældrearrangementet?

Hvilke forældregrupper belønnes med mange deltagelsesmuligheder? Hvilke forældregrupper støder sig på normerne og får dermed indskrænket deres deltagelse i arrangementet?

Hvordan oppebærer I som pædagoger normerne?

Er der eksempler på, at I som pædagoger bryder med normerne for at skabe øget deltagelsesmuligheder for alle forældre?

Opfølgning

Efter den fælles analyse beslutter I, hvordan I vil følge op med normkreative tiltag ved det kommende forældrearrangement:

Overvej om der noget ved den fysiske indretning, der kan øge deltagelsesmuligheder for alle forældre uanset kropsbygning eller handicap.

Overvej om nogle forældre skal inviteres på en anden måde end med den sædvanlige seddel på barnets garderobeplads.

Overvej om de kristne højtider afholder religiøse minoriteter blandt forældrene fra at deltage. Måske skal den kristne højtidsnorm ændres?

Overvej hvordan I kan organisere aktiviteter på forældremødet, så det ikke kun er de veltalende forældre, der belønnes med taletid.

Afslutningsvis beslutter I, hvordan I vil dokumentere og undersøge effekten af jeres normkreative tiltag ved næste forældrearrangement.

Servicecheck

Formålet med at lave et normkritisk servicecheck af jeres allerede eksisterende evalueringsredskaber er at få identificeret, hvilke normer der er indbygget i evalueringen og supplere den med normkritiske og normkreative spørgsmål.

På denne måde sikrer I, at I altid har et ligestillingsperspektiv med i jeres evalueringsarbejde.

Et normkritisk servicecheck af eksisterende evalueringsredskaber består i at stille følgende spørgsmål:

Hvilke normer og normalitetsforståelser ligger til grund for evalueringen?

Hvilke kategorier af børn og forældre bliver anvendt i evalueringsredskabet?

Hvilke slags børn/forældre belønnes af normen?

Hvilke slags børn/forældre sanktioneres af normen?

Er normen hensigtsmæssig?
Hvorfor, hvorfor ikke?

Et eksempel

I nedenstående eksempel har en daginstitution anlagt normkritiske perspektiver på deres evalueringsskema, som de anvender i forbindelse med børn i trivselsvanskeligheder.

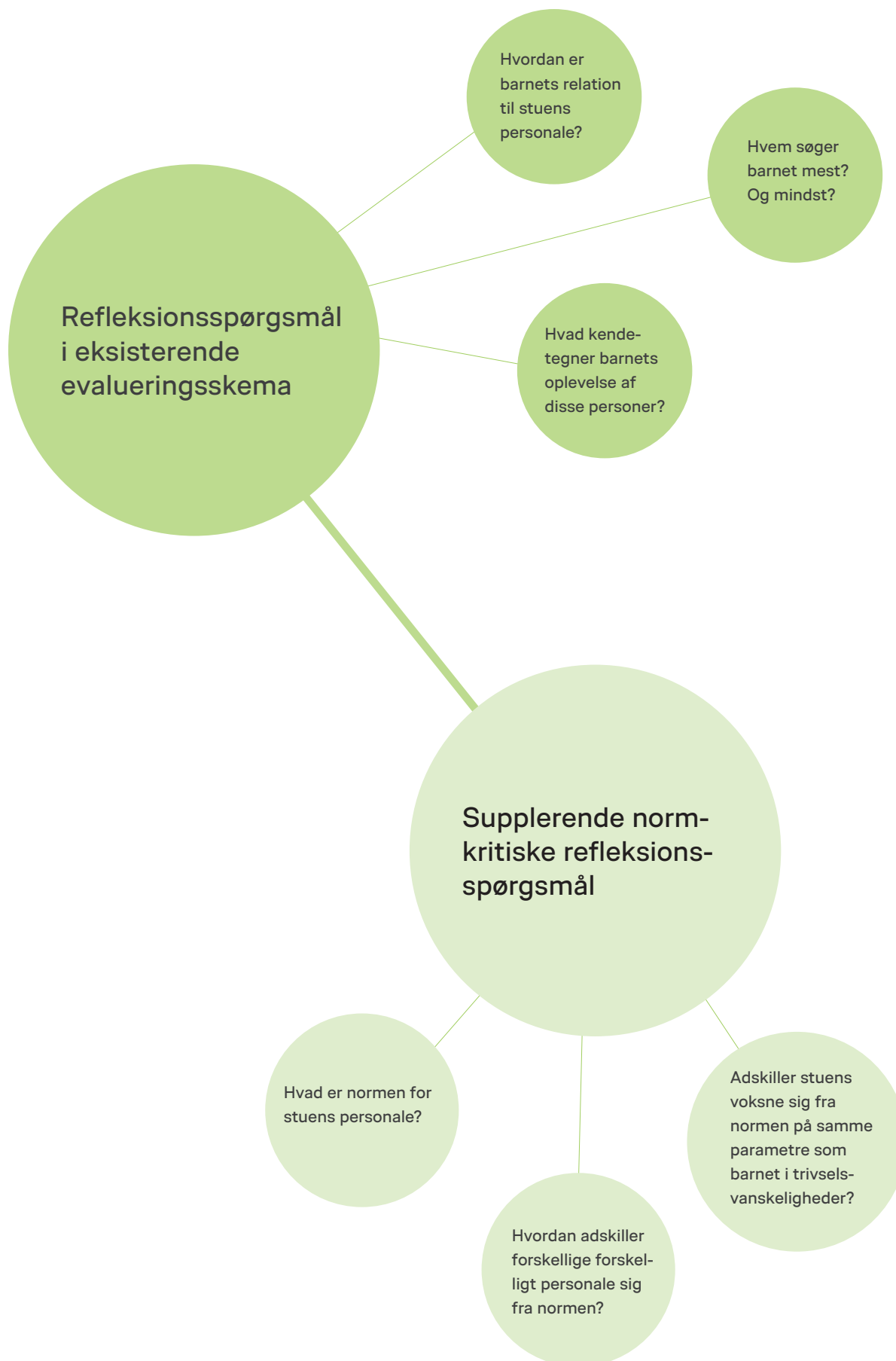
Det eksisterende evalueringsskema er oprindeligt inspireret af Søren Fiskers metode for systematisk refleksion i praksis (Fisker, 2018).

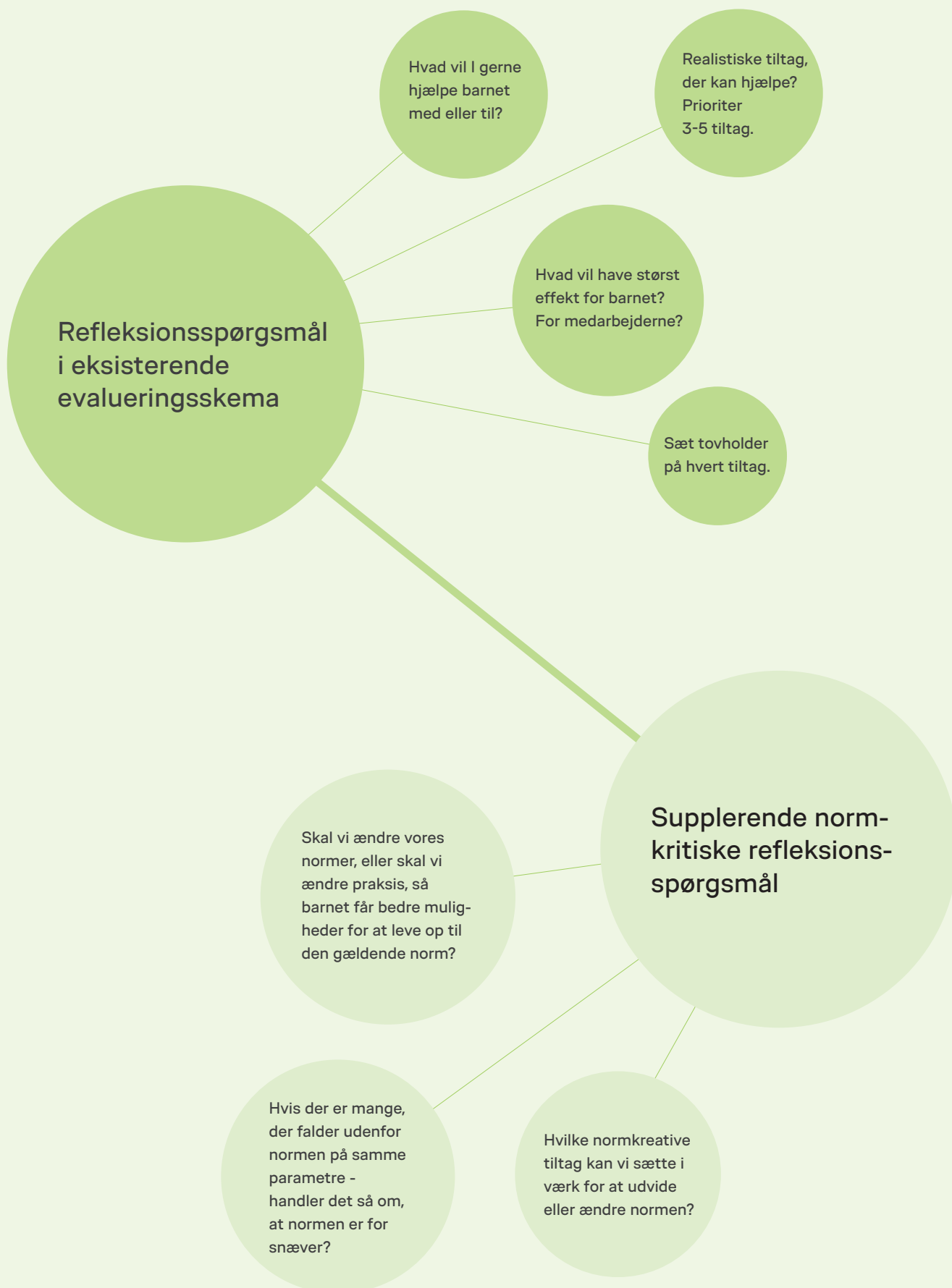
Det har været dagtilbuddets formål at kvalificere den pædagogiske bekymring for børn i trivselsvanskeligheder ved at undersøge normen for børn i trivsel, normen for gode forældre og normen for stuenes personale.

Ved at integrere et normkritisk perspektiv i det eksisterende evalueringsskema har det været muligt for dagtilbuddet at etablere en normbevidst evalueringspraksis.

Det betyder konkret, at evalueringen enten kan følges op med en ændring af normen, således at barnet ikke længere bliver kategoriseret som værende i trivselsvanskeligheder og udenfor normen. Eller evalueringen kan bekræfte normens hensigtsmæssighed, hvorfor der bør iværksættes en pædagogisk indsats med henblik på at bringe barnet ud af sine trivselsvanskeligheder og nærmere normen.

Litteratur

- Alasaari, N., & Sundell, S. (2021). *Ändra föreställningar och bryt traditioner! Kön och jämställdhet i småbarnspedagogiken i Norden*. Nordisk Ministerråd.
- Björkman, L. (2019). Om att förstå vad vi inte förstår för att bättre kunna förstå—Så att vi kan nå dit vi vill—Egentligen. I L. Björkman & J. Bromseth (Red.), *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter* (s. 123–160). Studentlitteratur AB.
- Broström, S., Hansen, O. H., & Skriver Jensen, A. (2017). *Værdier i danske dagtilbud: Kortlæning, analyse, refleksion*. Akademisk Forlag.
- Butler, J. (2007). *Kønsballade: Feminisme og subversionen af identitet*. THP.
- Christensen, J. F. (2018). Queer organising and performativity: Towards a norm-critical conceptualisation of organisational intersectionality. *ephemera - theory and politics in organization*, 18(1), 103–130.
- Dahler-Larsen, P. (2006). *Evalueringskultur: Et begreb bliver til* (1. udgave, 1. oplag). Syddansk Universitetsforlag.
- Dahler-Larsen, P. (2018). *Evaluering af projekter*. Syddansk Universitetsforlag.
- Fisker, S. (2018). *Systematisk refleksion i pædagogisk praksis: Nye handlingsmuligheder og bedre trivsel*. Dafolo.
- Frederiksen, J. S., & Overvad, E. T. (2020). Normkreativ pædagogik og ligestillingsarbejde i skolen. I S. B. Nielsen, G. R. Hansen, & A. E. Pedersen (Red.), *Køn, seksualitet og mangfoldighed* (2. udg., s. 214–236). Samfundslitteratur.
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2012). *Civiliserende institutioner: Om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2017). Civilisering og distinktioner. Med Norbert Elias i skole og børnehave. *Tidsskrift for Professionsstudier*, 13(24), 6–14. <https://doi.org/10.7146/TFP.V13I24.96718>
- Hamilton, S. D. P., & Padovan-Özdemir, M. (2020). *Mangfoldighed og ligestilling i dagtilbud. Omfang—Forståelser—Holdninger—Tilgange* [Forskningsrapport]. VIA University College; Forskningscenter for ledelse, organisation og samfund. https://bupl.dk/wp-content/uploads/2020/06/filer-mangfoldighed-og-ligestilling-i-dagtilbud_delrapport1_maj2020v2-19.pdf
- Hellman, A. (2016). Forhandling af "drenghed" og normalitet. *VERA*, 76, 10–17.
- Jensen, B. (2008). *Social arv: Om social arv, ulighed i livschancer og målgrupper og forskningsmæssige perspektiver for HPA-intervention*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Just, S. N., & Skovborg, M. B. (2008). *Mangfoldighedsmanifestet: Principper og praksisser for mangfoldighedsledelse*. Danmarks ErhvervsforskningsAkademi (DEA).
- Khawaja, I. (2020). Forståelser af mangfoldighed i pædagogiske kontekster. I S. B. Nielsen, G. R. Hansen, & A. E. Pedersen (Red.), *Køn, seksualitet og mangfoldighed* (2. udg., s. 69–90). Samfundslitteratur.
- Kumashiro, K. (2009). *Against Common Sense: Teaching and Learning Toward Social Justice*. Routledge.
- Langmann, E., & Månsson, N. (2016). Att vända blicken mot sig själv: En problematisering av den normkritiska pedagogiken. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 21(1–1), 79–100.

- Mac Donald, S. (2019). Främjande likabehandlingsarbete i klassrummet—Normkritisk pedagogik som förändrar i grunden. I L. Björkman & J. Bromseth (Red.), *Normkritisk pedagogik: Perspektiv, utmaningar och möjligheter* (s. 285–306). Studentlitteratur AB.
- Nielsen, R., & Thorbek, J. (1976). *Ligestillingslovgivning*. <https://www.kvinfo.dk/kilde.php?kilde=208>
- Olesen, J., Aggerholm, K., & Kofoed, J. (2008). *Flere end to slags børn—En rapport om køn og ligestilling i børnehaven*. Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. www.lige.dk
- Rasmussen, J. (2003). Reformpædagogikkens endeligt? *Asterisk*, 9, 14–15.
- Salmson, K., & Ivarsson, J. (2015). *Normkreativitet i förskolan: Om normkritik och vägar till likabehandling* (1. udg.). Olika.
- Staubæs, D., & Søndergaard, D. M. (2006). Intersektionalitet—Udsat for teoretisk justering. *Kvinder, Køn & Forskning*, 2(2), 43–56.
- Vinthagen, R., & Zavalía, L. (2014). *Normkreativ*. Premiss.

